

DİL ÜZERİNE FANTEZİLER

Yahut

KONUŞABİLSEYDİ

Yard. Doç. Dr. Ahmet KÖKDEMİR*

*-Kendisinden aldığım feyz ve ilhamla
Sivaslı bilge insan Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil'in
hatırasına hürmeten...*

Bir milletin varlık sebeplerinin başında yer alan “dil” konusunda fazla düşündüğümüzü, sonucu olumlu yönde etkileyebilecek bir duyarlılık sergilediğimizi söyleyebilmek güçtür. Bunu, yazılı ilk kaynaklarımızdan olan Orhun Abideleri’nden itibaren “kültür tarihimize” baktığımızda kolayca anlayabiliriz.

Biyolojik ihtiyaçları, duygu ve düşünceleri, hayalleri, rüyaları, toplumsal yönü ve henüz keşfedilmemiş ruhi derinlik ve bilinmezleriyle insan, “dil” adını verdiğimiz sosyal varlıkla iç içedir. Ona ait dünyanın maddî ve manevî bütün unsurları, kelimelerin zengin anlam dağarcığında yer alır ve biz onlarla düşünür, onlarla hayaller kurar, onlarla duygularımızın uçsuz bucaksız âlemlerine uzanırız. Sadece sözlüklerde yer alan anlamlarıyla değil; ses, şekil, bilgi, görgü, hayata ve olaylara bakışımız, yetiştiğimiz çevre ve hatıralarımızla birlikte hafızamıza kaydedilirken, sihirli bir şekilde onlarla bütünleşiveririz. Yani, “lisan aynıyla insan” olup çıkar.

Sözlükler, ağaç için: “Gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bir bitki” diye yazmakta... Biraz düşündüğümüz zaman, zihinlere kazınan bu anlam ve şeklin yetmediği anlaşılacaktır. Komşumuzun eriği, davetkâr görüntüsüyle sabırları zorlayan kirazı, en güzelleri hep dal uçlarında arz-ı endam eden göz alıcı meyveler ve tehlikeli olanı seçmenin delişmen câzibesesi... Kavurucu yaz

---

* Ondokuz Mayıs Üni. Fen-Ed. Fak. SAMSUN

sıcaklarında gölgesine sığındığımız ulu meşe, bozkırın ortasında tâ uzaklarda bir parça nefes gibi duran söğütler ve öbek öbek sıralanmış; kokusu, taze baharın saçlarına takılmış “gönlü, ardınca sürükleyen” iğde yumakları... Parklarda, yaramaz âşıkların kazdığı “oklanmış kalpleri”, ömrü boyunca taşımağa mahkum “sırdaş ağaçlar”... Oyuncakların çamurdan yapıldığı günlerden kalma çocuk yüreklerinin şenliği, delikanlılık özleminin muhayyel atları... Kim bilir, sözlüklerde asla bulamayacağımız daha neler, onların anlam dünyasında hep yaşar.

Fazla düşünmeden seçtiğimiz örnek kelimemizle ilgili yazılabileceklerin fazlalığı, okurken gidilecek yerler ve hatıralardan kolayca anlaşılabilir. Herhangi bir anlamı olmayan, cümle içinde yalnızca görev üstlenen kelimelerde de durum farklı değildir.

Dilbilgisi hocaları istedikleri kadar onlara edat desinler!.. “O halde”, ben ve sınıf arkadaşlarım için fizik; “yani”, kimya hocamızdı. Bir derste yirmi bir tane “o halde”; yirmi üç tane “yani” saymıştık. Ardından sıralanıveren yedi yıl, yatılı okul ve yüzlerce hatıra...

“Anne”, başlı başına efsunlu bir âlem... Kafka: “Almanca anne kelimesi bana, hiçbir zaman İbranice anne kelimesi kadar sıcak gelmedi.” demektedir. Üstelik eserleri Almanca. Alman düşünce ve edebiyatının en güçlü temsilcilerinden. Ana dil, annenin dili, kelimelerin tadı ve “Ana başa taç imiş, her derde ilaç imiş”, “Ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmazmış.” Yahya Kemal, “anne millete” dönmekten söz etmekte... Nurdan bir çehre, sıcacık kucak, uykusuz geceler, kınalı eller, onların tutuşturduğu aile ocaklarında yoğrulan koca bir millet ve sayısız manalar iklimi...

İşte size tanıdık bir örnek daha... Delikanlı çağlarının yasak aşkı, nöbetçi hocaların amansız takibinin yegâne heyecanı sigara. Onu gömlek ceplerinde gezdirebilmek ne büyük keyif, ne büyük yiğitlikti... Her nefes, adeta hürriyet gibiydi.

Yetiştirenlere sordum, acısı yüzlerine yansdı. Tam bir yıl süren çileden, tütün satımına bağlanan borçlardan, düğün tarihlerinden, otuzuna varmadan kocayan gelinlerden söz ederken, yüzlerinde, tüyleri diken diken eden bir nefret okunmaktaydı. Bir yanda kavruk çocuklar, diğer yanda tiryaki keyifleri, “teselli pınarı.”

“Merakımı tütünüyle dürdüğüm, vefa olup kâğıdına girdiğim, hasretimle beleyip te sardığım sigaram.

Pürsek bir iplik gibi çözülür düşüncelerim boz dumanında...

Dudak dudağa emişiriz: Ben illetini sen hiddetimi...

Ateşinde eriyen öfkem lacivert bir ipek kıvamıyla yüzünden akar:

Dudaklarımdan can sıkıntımı alır; kül edip avuçlarıma dökersin...

Bazen efkârımı sarıp, yare sunduğum da olur. Efkâr yar göksünden geçer: Düşüm duman duman uçar...

Hakkını neye inkâr edeyim: Annemden sonra senin cömert buselerinle yatağıma girdim ve onları istediğim yerde istediğim zaman armağan ettin.

Zehir de olsan insanların ihaneti kadar acı değilsin!”¹

diyen şairin tütüne, sigaraya bakışı ve kattığı farklı anlamlar...

Örneklerden kolayca anlaşılacağı üzere; yaşananlar, hissedilenler, beklentiler, dilin gücü ve büyüyle zaman içinde birleşerek, her defasında yeni anlamlar sunabilmektedir. İnsandan insana, kültürden kültüre değişen bir zenginlik...

Bunların ötesinde, “İnsanoğlunun dili, yalnız onun konuşabilmesi, düşündüğünü başkalarına iletebilmesi değildir. Dil dediğimiz düzen insanın gözüdür, beynidir; düşüncesi, ruhudur. Ama insan beyninin nasıl bilinmeyen noktaları varsa, dilin de çözülemeyen, apaçık ortaya konamayan yönleri vardır. Özellikle işleyişi, mantıkla olan ilişkisi açısından.”²

Bu ilişkiyi oldukça karmaşık bulan Walter Porzig: “Nesnel realiteyi kavramadaki başarıları ne derece üstün olursa olsun, dil bunları ruhsal yaşantılardan hareketle ve onlara geri dönerek gerçekleştirir. Dilce biçimlendirmeyi araştırdığımız her yerde, onların dolaysız sebepleri olarak ruhsal olaylarla karşılaşırız. Her dil ifadesinde bütün ruhsal güçlerin tamamı katılmış ve onda garip bir biçimde kavranılabilir olmuştur.”³ der.

Aynı kelimeler ve beraberinde oluşan anlamlar dünyası, fert olarak (ruhen-bedenen) insanı nasıl etkiliyorsa; toplumu da benzer şekilde kuşatır. Aralarında gizil, esrarlı bir yakınlığın doğmasına zemin hazırlar. Böylece yığın halindeki insanlar; anlaşır, kaynaşır milletleşme sürecine girerler. “Dil, duygu ve düşünceyi insana aktaran bir vasıta olduğu için, insan topluluklarını bir yığın veya kitle olmaktan kurtararak, aralarında duygu ve düşünce birliği olan bir cemiyet, yani millet haline getirir.”⁴ Dilden kopuş, ana dile karşı kayıtsızlık, başka dillere teslimiyet;

¹ M. Kaya BİLGEGİL: *Cehennem Meyvesi*, İstanbul 1944, s. 67-68

² Doğan Aksan, *Türkçenin Gücü*, Ankara 1987, s. 13

³ W.alter PORZIG (Çev. V. ÜLKÜ), *Dil Denen Mucize*, C.I, Ankara1990, s.181

⁴ Mehmet KAPLAN, *Kültür ve Dil*, İstanbul 1982, s. 44

insanlar arasındaki maddî-manevî bağları zayıflatacak, millet varlığının geleceği tehlikeye düşecektir.

Bugün, asırlarca kaldığımız vatan coğrafyalarında (dört asır Kuzey Afrika'da, beş asır Balkanlar'da) Türk varlığından söz edemeyişimizin en önemli sebebi, oralarda Türkçe'nin konuşulmaması, Türkçe'yi ortak dil haline getiremeyişimiz, Türkçe'ye karşı kayıtsızlığımızdır. Halbuki İngilizler'in, Hindistan, Pakistan, Bengaldeş'teki hakimiyetleri bir asır kadardır. Buna rağmen hepsinde ikinci resmî dil İngilizce'dir, hemen her yerde hissedilen kültür ise, İngiliz kültürüdür. Arada asırlar var, daha fazla kalmışız; ancak sözünü ettiğimiz vatan topraklarında (bazı küçük istisnalar dışında), Türkçe ve Türk kültüründen bahsetmek zordur.

Milletlerin kimliğini, şahsiyetini belirleyen en önemli unsur olan dil, diğer temel öge durumundaki kültürün de uçsuz bucaksız hafızasını oluşturur. Yazılı-sözlü eserlerden, gelenek-göreneklere, yiyip-içmemize, oturup-kalkmamıza, musıkimize, eğlenmemize, hayata ve olaylara bakışımıza, genel kabullerimize kadar kültür sahasına giren ne varsa, dilin sınırsız belleğinde yer alır.

On bir yaşlarında bir öğrencim vardı. Görev yaptığım ilkokulun bahçesinde oturur sohbet ederdik. Sesi çok güzel olduğundan bağlamamıza türküleriyle de eşlik ederdi. Öğretmen arkadaşlar nereden duymuşlarsa, öğrencimizin âşık olduğunu söylediler ve ısrarla beni kırmayacağını, doğru olup olmadığını öğrenmemi istediler. Bunun zannedildiği gibi aşk olamayacağını, gelişim basamaklarının tabii seyri olarak düşünülmesi gerektiğini söylememe rağmen merak edip uygun bir zamanda sordum. Bana çok güvendiğini söyledikten sonra, “evet öğretmenim, onu seviyorum” dedi. Kim olduğunu, tanıyıp tanımadığımı sorunca; tanıdığımı, aynı okulda üçüncü sınıflarda bir öğrencimizin olduğunu ifade etti. Ancak, o isimde birini hatırlamadığımı belirtince, sırtını biraz daha açarak “ asıl ismini asla kullanmadığını, beraber görünmemeğe de dikkat ettiğini” anlattı. “Neden böyle yapıyorsun?” diye sorduğumda; aldığım cevabı hâlâ unutamıyorum: “Asıl adını söylemiyorum, zira onda “söz izi” kalmasından korkuyorum...”, “Birlikte görünmüyoruz,” -bir destan kahramanı vakarıyla uzaklara bakarak- “göz izi” kalmasın istiyorum.” Anlatırken yüzüne yansıyan ifadelerden, seçtiği kelimelerden ona karşı derin bir hayranlık duydum. Yüreğimi, Dede Korkut Hikâyeleri'nden hatırladığım “sevgede Türk tavrını”, asırlar sonra yansıtan; Boğaç Han, Deli Dumrul, Bamsı Beyrek yoldaşı bir yiğidi görmenin bahtiyarlığı kaplayıverdi.

“Beri gel başımın bahtı, evimin tahtı
 Göz açıp da gördüğüm,
 Gönül verip sevdiğim
 .....

O, artık gerçek bir delikanlıydı ve alından öpülmeyi çoktan hak etmişti.

Kelimelerin bu gücü, biraz sezilebilirse, dil konusunda dostun da, düşmanın da hesabı kolayca anlaşılabilir. İngilizler çoktan çıkmışlar Hindistan, Pakistan, Bengaldeş'ten. Ordu bırakmalarına da lüzum yok, masraflı iş. İngilizce(dil) tek başına yeterli. Aslında fazla uzağa gitmeye de gerek yok; yakın tarihimizde yaşanan olaylara, duygularımızı bir tarafa bırakarak, sıradan bir gözlemci gibi bakmak bile “dil gerçeğini” anlamak bakımından kâfidir. 80’li yılların ortalarında, Bulgaristan’da yaşayan soydaşlarımıza yapılan zulmü biraz düşündüğümüz zaman; Belene Kampları, topraklarını terke zorlama ve işkenceler hemen hatırlanacaktır. Bir milletin, bu şekilde yok edilemeyeceğini gayet iyi bilen Jivkov yönetimi, baskılarını dil üzerinde yoğunlaştırarak; önce Türkçe eğitimi, Türkçe konuşma ve yayını yasakladı. Ardından Türkçe isimleri Bulgarca isimlerle değiştirmeye zorladılar. Bununla da yetinmeyerek, Türk mezarlarındaki mezar taşlarını parçalayarak Türkçe’ye ait izleri dahi yok ettiler. Çünkü, Türkçe’yi (dil gücünü) ortadan kaldırmadan, “Türk”ü topraklarından silmek mümkün olmayacaktı.

Benzer olaylar, Bosna’da da tekrarlanırken, vahşetin iki yüzüyle karşılaştık. İlki tüyler ürperten bir görüntüydü: Annesinin elinden tutarak yürümekte olan çocuk, “keskin nişancı Sırp caniler” tarafından başından; anne ise, sırt bölgesinden vurulmakta; çocuk önce öldüğünden, yavrusunun ölümünü göre göre genç kadın can vermekte; ona, son nefesine kadar ölümden daha büyük bir acı yaşatılmakta idi. İkincisinde, Türk’ü hatırlatan bütün varlıklar hedefti. Mostar Köprüsü, camiler, çeşmeler, bir daha canlanmasınlar diye kökleri dağlanan fethin nişanesi ulu çınarlar, mezar taşları..

Yapılanları düşündüğümüz zaman, gerek Bulgarların, gerekse Sırpların; “bizi ezelden ebede kadar bir millet halinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçe’dir, bu bağ öyle bir bağdır ki, vatanın hudutları koptuğu zaman bile kopmaz, hudutlaraşırı yine bizi birbirimize bağlı tutar; Türkçe’nin çekilmediği yerler vatandır, ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve ruhu Türkçe’dir.”⁵ diye,

⁵ Y. Kemal BEYATLI, *Edebiyata Dair*, İstanbul , s.83

dikkatleri “coğrafyanın dille vatanlaşması” üzerine çeken Yahya Kemal’i bizden daha iyi anladıklarını da itiraf etmek gerekecektir.

Türkçe’nin gücünü tarih boyunca anlayamadık, kullanamadık. Üstelik bu konudaki kayıtsızlığımızı bize hatırlatan eserlerin bazıları kâğıda, deri üzerine değil, taşta kazınmışlar. Devrin geleneği olmasından öte, gelecek nesillere “îmalî” mesajlar vermek istercesine... İşte Orhun Yazıtları... Türk Milletinin, özellikle de yöneticilerinin, dile, kültür konularındaki vurdum duymazlıklarına yönelik sitemlerle doludur. Çocuklarına Çin adları koyan, Çince konuşan kağanlar; -“Türk beyler Türk adını bıraktı”⁶, sözüyle yerilir.

Doğu Göktürklerin, Çin hakimiyetine girmeden evvel, başlarından geçen olaylara baktığımız zaman, aradan asırlar geçmesine rağmen “ibret almayanlar için tarih tekerrür eder” kuralına uygundur.

Altıncı asır... İç çekişme ve bazı şartların zorlamasıyla önemli güç kaybına uğrayan İşbara, Çin hükümdarına başvurarak barış ister. Teklif sevinçle kabul edilir. Ünlü diplomatları Ç'ang-sun Şeng vasıtasıyla "halkını Çince konuşmağa, Çinliler gibi giyinmeye, Çin âdetlerini kabule teşvik ve mecbur etmesi"⁷ gibi şartlarını hakana iletirler. İşbara, “imparatora gönderdiği 585 tarihli mektupta, ona bağlı kalacağını, haraç vereceğini, kıymetli atlar hediye edeceğini, ancak dilini değiştiremeyeceğini, uzun saçlarını kestiremeyeceğini, halka Çinli elbisesi giydiremeyeceğini, Çin âdet ve kanunlarını alamayacağını, zira bu bakımlardan Türk Milletinin hassasiyetle çarpan tek kalp olduğunu bildirir.”⁸ Çin yönetiminin bu yöndeki zorlamaları hiç bir zaman bitmez; çünkü kalıcı, sıkıntısız-masrafsız, en etkili hakimiyet, ancak dil ve kültür yoluyla gerçekleşebilir. Yani, “gönüllü kölelik”... Sonrası hazin... Esaret, bağımsızlık mücadeleleri, yitirilen canlar, kaybolan yıllar...

Yazıtlarda dil ve kültürün etkisine hem doğrudan, hem de dolaylı işaretler vardır. “Çin milletinin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yakınlaştırmış. Yaklaştırıp kondurduktan sonra, kötü şeyleri o zaman düşünürmüş.”⁹ Türk’ün zayıf noktalarını yakalamak, onu özünden koparabilmek için dil, en etkili, en sihirli vasıta.

⁶ Muharrem ERGİN, **Orhun Abideleri**, İstanbul 1989, s.21

⁷ **İslâm Ansiklopedisi**, C.12-II, İstanbul 1988, s.169

⁸ a.e., s.170

⁹ Muharrem Ergin, a.g.e., s.18

Üç âbidede de bilgisizlikten, bilgisiz yöneticilerden şikâyet dikkati çeker. Çünkü, bilgisiz kağanların buyrukları da bilgisiz olacaktır. Bilgiye ulaşmanın yolu, yine dilden geçer.

Büyük Türk milliyetçisi Kaşkarlı Mahmut'un, Divanı Lügati't Türk'ü yazmasındaki asıl düşüncesinin, "Araplara Türkçe'yi öğretmek" olduğu hep söylene gelmiştir; doğrudur... Lâkin durup dururken Araplara Türkçe öğretmek gayreti içine neden girsin? Araplardan böyle bir istek geldiğini de sanmıyoruz. O halde, sözlük yazmak gibi zahmetli bir işin çok önemli bir maksadı olmalı.

Birinci sebep olarak devrin şartları, yani Türklerin kurdukları güçlü devletler düşünülebilir: "Tanrının devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinde göklerin bütün teğrelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzüne ilbay kıldı. Zamanımızın hakanlarını onlardan çıkardı; dünya milletlerinin idare yularını onların ellerine verdi; onları herkese üstün eyledi; kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışanı, onlardan yana aziz kıldı ve Türkler yüzünden onları her dileklerine erişirdi; bu kimseleri kötülerin -yak takımının- şerrinden korudu. Okları dokunmaktan korunabilmek için, akli olana düşen şey, bu adamların tuttuğu yolu tutmak oldu. Derdini dinletebilmek ve Türklerin gönünü almak için onların dilleriyle konuşmaktan başka yol yoktur."¹⁰

İkincisi, "Türk dili ile Arap dilinin atbaşı beraber yürüdükleri bilinsin"¹¹ sözlerinde yatan, her iki dilin de güçlü diller olması düşüncesidir ki; bu hususta, "neden böyle bir mukayeseye ihtiyaç duyuldu" sorusuna makul bir cevap bulmanın zorluğu açıktır.

Öyle zannediyoruz ki; asıl sebep, şu tarihî gerçeklerden hareketle kolayca anlaşılabilir: Türkçe ihmal edilmiş, Gazneliler ve Selçukluların Farsça'ya düşkünlükleri Türkçe'yi geri plâna itmiş, İslâmlaşmakla Araplaşmak birbirine karıştırılmış, Arapça ve Farsça bilimin, sanatın ve devletin dili olma yolundadır. Türkçe, iki dil arasında âdeta boğulmakta. Yönetici ve aydınlar, kendi dillerine karşı son derece ilgisiz. Üstelik Türkçe konuşup yazanlar aşağılanmakta...

Divanı Lügati't-Türk, 11. yüzyılda yaşanan bu onur kırıcı dil-kültür çözümlerine karşı "dur" diyen gür bir haykırış, bir baş kaldırıdır... Bir milletin varlık sebebinin; bilgi, edep, fazilet, terbiye ve hünere ulaşmanın yolunun "dil"den geçtiğini çok iyi bilen Kâşkarlı Mahmut, "erdem başı til" atalar sözünü birkaç yerde bilhassa kullanır.

¹⁰ **Divan-ı Lügati't Türk**, C.I, Ankara 1991, s.2,3

¹¹ a.e., s.6

Bir başka tarihî hakikat de Anadolu'yu bir baştan öbür başa kasıp kavuran Moğol istilasıdır... Taş taş üstünde, baş baş üstünde kalmamış, kütüphaneler yakılmış, korku kol gezmekte... Ya, sonrasında, Yunus gelmeseydi? Böyle bir ihtimal bugün için imkânsız. Ancak, soruyoruz: “Türkçe ve Türk nice olurdu?” Billurdan Türkçe'siyle: “Gelin tanış olalım, sevelim, sevelelim.” demeseydi?

İnsanın ve sözün pişmesini, vakti gelince, gerektiği kadar konuşmanın değerini, etkisini ondan öğreniriz.

“Kişi bile söz demini
Demeye sözün kemini
Bu cihan cehennemini
Sekiz uçmağ ede bir söz”¹²

Bir söz düşünün, “ağulu aşı, yağ ile bal” edebilen...

Karamanoğlu Mehmet Bey'in: “Bundan böyle dergâhta, bârgâhta Türkçe'den başka dil kullanılmaya” emri ise, zorlayıcılıktan öte, bir feryattır. Ne demek; Türk ülkesinde, Türk devletinde, Türk'ün yaşadığı yerde “Türkçe konuşma buyruğu”!..

Osmanlı asırlarında da göz ardı edilmiş, Mehmet Bey'in ikazı. Türkçe, Arapça ve Farsça arasında boğulmuş, daha çok halkın, halk sanatkârlarının sahiplenmesiyle nefes almıştır.

Batılılaşma arzusuyla başlayan maceramızda ise, yeni gözdemiz artık Fransa ve Fransızca'dır. Tanzimat, Servet-i Fünun, Fecr-i Âti roman, hikâye, tiyatro ve şiirinde Fransızca birkaç kelime yazabilmek için neredeyse fırsat kollanır.

Millî Edebiyat şair ve yazarlarının itirazları olumlu sonuç verir. Ömer Seyfettin, M. Emin Yurdakul, Ziya Gökalp gibi sanatkârların gayretleriyle Türkçe kendine gelir. Onun, uçsuz bucaksız hazinesinden beslenirken, başka dillerin cenderesini de kırarlar.

“Sende aziz dağların, beldelerin sesleri var,
Ben elmas sorguçu hakanları sende duydum.
Sende birçok şairler, kahramanlar haykırmışlar;
Sendedir ki ecdadın tarihini dinliyorum.

Benim ölmez ırkıma bir ebedî vatansın sen;
Taht yıkılır, lâkin sen yıldız gibi parıldarsın;

¹² Sevgi, Ayvaz GÖKDEMİR, *Güldeste*, Ankara 1990, s.158

Hayat susar, lâkin sen umman gibi çağıldarsın”¹³

mırsalarıyla bir milletin varlık sebebi olan dile, yani Türkçe’ye seslenilir.

Gökalp’in, “Lisan” adlı şiiri ise, sadece Türkçe’ye değil, genel anlamda dilin önemine dikkatleri çekmesi bakımından son derece önemlidir:

“Turan’ın bir ili var
Ve yalnız bir dili var.
Başka dil var diyenin
Başka bir emeli var.

Türklüğün vicdanı bir;
Dini bir, vatani bir;
Fakat hepsi ayrılır
Olmazsa lisanı bir.”¹⁴

Türk olmanın, Türk kalmanın, Türk’ü sevmenin temel şartı; Türkçe’yi sevmek, Türkçe’de ısrar ve Türkçe’ye sahip çıkmaktan geçer.

Genç Cumhuriyet’in ilk yıllarında dil ve kültür alanlarındaki olumlu adımlar, Atatürk’ün ölümünden sonra, iç ve dış politik tercihlerle devam etmemiş; dilde tasfiyecilik, yabancı dille öğrenim gibi yanlışlarla günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı’nın son dönemlerinde sayıları hızla artan yabancı okulların faaliyetleriyle sonraki dönemlere zemin hazırlanılmış, “ibret alınmadığı için” de aradan on üç asır geçmesine rağmen “Türk beyler Türk adını bırakır” olmuşlar. Bugün gelinen hazin durumsa, çoğu kimseyi artık rahatsız dahi etmemektedir (İlkokul dördüncü sınıftan başlayan resmî; anaokullarına uzanan gayri resmî yabancı dil eğitim- öğretimi). Halbuki, bu alanda hazırlanmış eserler ile doktora ve doçentlik takdim tezlerinden birkaçına göz atıvermek, düşüncelerimizin berraklaşmasını sağlamaya yetecektir¹⁵.

¹³ F. Abdullah TANSEL, **Mehmet Emin Yurdakul’un Eserleri I- Şiirler**, Ankara 1969, s.323

¹⁴ Kenan AKYÜZ, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İstanbul 1986, s.706

¹⁵ Bu hususta önemli gördüğümüz birkaç eseri sıralayalım:
Necmettin TOZLU, **Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar**, Ankara 1991.

İlknur POLAT HAYDAROĞLU, **Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar**, Ankara 1993.

Dil konusunda, yönetici ve aydınların ilgisizliğinin devam ettiği gerçeği karşısında; çözüm yolları sunabilmenin zorluğu, içinde bulunulan şartlar dikkate alındığı zaman, bir başka gerçeği haykırır: Ya Tonyukuk, ya Karamanoğlu Mehmet Bey yeniden gelmeli; ya da “dil” (Türkçe), bizzat konuşup meramını kendisi anlatmalı, feryadını kendisi dile getirmelidir!.. Zira, Türkçe’ye gönül verenlerin dillerinde “tüy” çoktan bitti..

M. Hidayet VAHAPOĞLU, **Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar**, Ankara 1997.

Necdet SEVİNÇ, **Ajan Okulları**, İstanbul 1975